

TALLERS DE MÚSICA POPULAR I FONOTECA DE MATERIALS

Una veu recuperada poble a poble

Una feliç iniciativa, els Tallers de Música Popular està aconseguint salvar el patrimoni melòdic del País Valencià.

L'edició en disc dels documents més interessants en facilitarà l'estudi i el coneixement. La conservació d'aspectes essencials de la nostra cultura ha fet, així, un avanç inquantificable.

E. Sòria

És, de fet, inevitable que la música tradicional viva d'aquestes contradiccions de la Mediterrània acabe arraconada pel *sound* estàndard anglosaxó que generen tota mena d'aparells reproductors. Formar part d'una societat postindustrial porta aquestes coses i unes altres. A hores d'ara, els deixos medievals o moriscos del moll de l'os

de la nostra música rural se'ns fan estranys, l'agudesa de veus i acompanyaments esmussa i, damunt, la salaç desimboltura d'una bona part de les lletres molesta els cors sensibles.

En música, com en tot, la contundent irrupció d'uns productes de consum universal ha obligat a les cultures nacionals a renovar el que es podia renovar i fer les concessions inevitables. Al País Valencià, però, plovia sobre

mullat. Després de segles de divorci entre una cultura culta en llengua aliena i una cultura rural cada punt més marginada, el salt era excessiu. El públic potencial d'alguna mena de *folk* del terreny s'ha trobat amb una tradició molt més depauperada que el flamenc i més exòtica, al capdavant, que les cançons d'Un Kalsum. Per aquest cantó, doncs, res a fer. L'arxiu del nacionalisme musical ha conservat algun càntic del Misteri d'Elx, tres o quatre cançons infantils, algun toc de dolçaina, la Moixaranga d'Algemesí i ben poc més.

Ja és més fort que la influència d'aquests sons haja estat pràcticament nul·la en l'evolució de la música actual del país. Tret de les encomiables excepcions de rigor, crec que buscarem debades ací un fenomen d'actualització com la *riproposta italiana*, grega o provençal. O com aquest cas de *riproposta avant la lettre* que és, ella sola, Maria del Mar Bonet.

El que ja passa de mida, però, és que la música tradicional valenciana desaparega, sense replega ni estudi davant

la indiferència habitual. Fa pocs anys, ací un etnomusicòleg tenia poca faena a fer. I és llàstima, perquè aquesta curiosa activitat pot subministrar molta informació sobre quines han estat les matrius culturals, les influències i l'evolució estètica d'un poble. Coses d'interès. I una melodia és més fàcil de llegir, per un expert, que no sembla.

Se n'han fet replegues, és clar. Hi ha alguns cançoners —amb les dificultats

que comporta transcriure una música essencialment barallada amb el pentagrama— i algunes gravacions. Però no res semblant als corpus completíssims de música ètnica de què disposen els països civilitzats i alguns del tercer món. Costa de creure que es nega millor i siga més accessible la música ètnica d'Egipte o dels bantús que no la del País Valencià. Però això, fa quatre dies, era un fet positiu.

Els tallers de música

Ja no tindrem mai els corpus completíssims. S'ha perdut massa música.

La més arcaica i rupestre autòctona, sobretot. Però tot feia pensar que es perdria quasi tot, inevitablement. Els grans mals, però, de vegades tenen solucions ben senzilles. **Vicent Torrent**, membre d'Al Tall i una de les persones més interessades en aquestes coses, se'n pensà una i la proposà a la Conselleria de Cultura i Educació. Fer que els alumnes de les escoles realitzassen la replega com a activitat dins l'àrea de música. Així es podia comptar, de sobte, amb centenars de grups de recerca. Els mestres, amb una mica d'assessorament tècnic, podien resultar uns excel·lents directors de l'empresa. De pas, s'omplia de contingut la bella fraseologia d'una escola valenciana arrelada al medi i connectada amb la pròpia cultura. Bo, bonic i ben barat.

Contra tota previsió, doncs, el projecte ha anat endavant. Ara s'acaba la tercera campanya dels Tallers de Música Popular, gràcies al suport de la Conselleria de Cultura i de la Direcció d'Educació General Bàsica i a l'entusiasme demostrat pels mestres. S'ha replegat el que queda del patrimoni musical d'uns dos-cents pobles de totes les comarques valencianes, enregistrat en més d'un miler de cintes gravades sobre el terreny i que contenen un nombre prou més elevat de cançons, totes elles fitxades, documentades i classificades. Aquesta collita ha estat coordinada per **Vicent Torrent** i **J. M. Sánchez**.

Segons **Torrent**, hi ha previst mantenir les campanyes els pròxims cursos fins a exhaurir la nostra geografia. Si és possible, més endavant, s'estendrà la recerca cap arrere: arxius, llibres de festes, cançoners comarcals, referències esparses, tot, per tal d'intentar un recull sistemàtic, definitiu.

Segons ell, el treball ha estat didàcticament molt útil: «Els xiquets estan molt desconnectats d'aquell món, el que van viure els seus mateixos avis. N'han après molt. Reali-

A l'esquerra, Josepa Bonarches. Dalt, Vicent Lluesa.

tats que desconeixien i que estan al voltant seu. Han après també una metodologia de treball, distingir ritmes, classificar, etc. Alhora han contribuït decisivament a salvar el patrimoni cultural valencià, ho saben i n'estan orgullosos».

Quant a l'eficàcia d'aquest esforç, les xifres canten. «Les previsions s'han acomplert amb escreix. Ens movien uns criteris d'urgència perquè l'empobriment era notori. Dels antics romanços històrics —la majoria comuns a tota la nostra àrea lingüística— a penes quedava un record viu. Uns versos ací, una seguida allà, no res. Però s'ha descobert quantitat de coses. A la Vila Joiosa una dona de 70 anys ens cantà el *Romanç de la presó de Tibi*, que és el mateix, amb menudes variacions, que el de Lleida o de Nàpols. N'és l'únic testimoni valencià. Ella l'aprenué de la seua àvia».

«No esperàvem filigranes, però els alumnes han demostrat ser els millors recol·lectors. Òbviament, els informants, gent major, estaven més desinhibits davant els néts o els néts del veí que davant un estrany. Això s'ha conegut molt a les gavacions. Aquesta distensió és, alhora, una factor més d'«autenticitat documental».

Fa trenta anys, o quinze, el volum i, sobretot, el nivell d'interpretació hauria estat molt major. Tot el que diferia de l'actual estètica sonora ha patit moltíssim: l'afinació no temperada, la capacitat de melismar, els ritmes insòlits. «No hem arribat a temps de salvar els volums de luxe, per dir-ho així, només hem salvat ja trossos de paper.

Però n'hem arreglat molts, prou per fer-se'n una idea ben precisa. El valor dels documents sonors supera totes les deficiències. Fins i tot quan es tracta d'una peça coneguda, de repertori de grup folklòric, el cant i l'acompanyament és molt diferent. Té més tensió rítmica i afinatòria. Els grups de nova planta han edulcorat molt les peces per fer-les assimilables. Crec que tots aprendríem molt sentint aquestes gravacions amb molta calma».

Discos i pobles

Ben probablement, per renovar una tradició calga de primer conèixer-la bé. Per fer-ho possible, s'ha optat per editar en disc el material més interessant o rar. Ara per ara hi ha sis discos editats en tres volums. Hi ha previst fer-ne més. Un de dedicat als cants dels pelegrins de les Useres —dur però important—, un cicle de la dolçaina de Morrellà, etc.

S'ha fet una tria miscel·lània atenent criteris d'utilitat per a la investigació. Les portades avisen: «materials bàsics recopilats i gravats directament de persones no professionals i, normalment, no dedicades ni de forma afeccionada a cultivar ni interpretar públicament música popular. Es tracta de temes d'intèrprets naturals que han usat funcionalment les mostres que interpreten» al treball o a la festa.

Més honradesa, impossible. Els esnobes, després d'això, no hi poden esperar trobar una fàcil gratificació sonora. Açò s'ha fet per treballar. El que sí que trobarem és de tot: fandangos,

cançons de batre i de llaurar, nades, seguidilles, jotes, toques de dolçaina, albades, música religiosa, la dansa sencera de Tírig, romanços, cants de banquet i de bressol. Personatges com el dolçainer **Carmelo Ronzano**, aragonès resident a Sorita del Maestrat, arxiu musical vivent d'aquesta agresta contrada, o la veu rotunda del cantador de Silla, **Eduard Primo**, «el Reig».

Efectivament, hi ha mossos durs d'engolir, però també hi ha el sentiment d'algunes cançons de bressol, picardies, ràfegues d'aire fresc i, molt sovint, una gràcia definitivament entenedidora. L'autenticitat, possiblement.

Les lletres en són una mostra transcrivible: «La faena és el dimoni / mira *què* orelles que té, / faena tu a mi no em toques / que jo a tu no et tocaré!».

Sovinteja la crítica social amb noms i cognoms: «La fàbrica de Segarra / tot s'ho miren molt rebé, / se creuen que tot són glòries / i s'està molt malament». O aquesta perla «Has esvarat i has caigut / i se t'ha vist la milotxa. / Quin animal més pelut / i quina cresta més roja» digna d'una antologia de Rossich o de l'Associació de Joves Escriptors. En fi, poesia.

«De cançonetes com estes / te'n cantaré més de mil / que les porte a la butxaca / lligadetes amb un fil».

Molts pobles tenen una àmplia representació al disc: Tírig, Sorita, Xàbia, Atzeneta, Alaquàs, Silla, Les coves de Vinromà, Picassent, Alcàsser, Banyeres, Tavernes, de totes bandes.

Josepa M. Bonarches, de Picassent,

Editorial Laia

Autonomies, Federalisme

i Autodeterminació

Jordi Solé Tura

Col·lecció/L'Entrellat

Un intent d'enfrontar amb rigor el problema del nacionalisme. Les alternatives de l'esquerra davant una societat que ha trencat els esquemes i que camina incerta cap un incert futur.

Distribuït per Itaca Tel. (93) 381 73 11

Dinars i sopars

LA TAPITA DEL
CAIRO ۞۞

PZA NEGRITO

restaurant

TNO 3214231

una de les veus de la Fonoteca, n'està ben desvanida. «Vam gravar a l'escola les que me'n recordava. Al juliol em van dur a l'Escola d'Estiu perquè cantara a una festa que feren vora mar.

Clar que he sentit el disc, i les veïnes també. Ha agradat molt».

Des que els estudiants li van anar amb la gravadora, la senyora Bonarches ha seguit recordant-se de cançons.

Ara se les apunta conforme li vénen a la memòria. «Se n'han perdut moltes. No hi havia ràdios ni televisió i, quan passava una cosa, de seguida treien una cançó. Al magatzem en trèiem moltes. D'estes, se'n recorda molt poqueta gent, perquè eren per riure, de joves, n'hi havia de picantes. Per a les cançons de missa hi ha més memòria».

L'experiència d'en **Salvador Marí**, algtzir d'Alcàsser, que obri el primer disc de la sèrie, és ben semblant. «**Vicent Torrent** em va dur a sa casa i a última hora de la vesprada gravàrem una cinta de cançons valencianes». «Home, m'ha fel molta il·lusió, el disc i tot. Un matí, a les set i mitja el van posar a Ràdio Madrid. El personal em deia 'T'he sentit a Ràdio Madrid'. ¿A Ràdio Madrid en valencià? ¡l ara!, si no l'entenen». També ho deien a la dona, 'Mira el teu home, cantant-nos de bon matí'. S'ha comentat molt, açò».

«Fa goig perquè són les cançons del poble. Abans la gent sempre estava cantant, al treball, a l'hort, al magatzem, de política, les dones en cantaven un fum... Si haguérem de cantar-les totes, no acabaríem mai».

El senyor **Marí** també se'n recorda d'altres. Com la senyora **Benarches**, s'ha posat a recordar. Hi apareixen cançons, imatges, expressions oblidades que tornen a tenir valor perquè se'ls escolta. Viuen un nou entusiasme, ben legítim, de protagonistes dels propis records.

A Silla, **Vicent Lluesa** ens brinda amablement gran quantitat de dades sobre la *Carxofa*, un motet de senzilla bellesa que canta la nit del sis d'agost un xiquet dins una peanya en forma de carxofa o palmera. El senyor **Lluesa** en féu possible la gravació. «Vaig cridar

els companys a València, don **Santiago Sant Celoni** i l'orquestra. Normalment fa el cant un *infantillo*, però per a la gravació recorreguérem a **Pilar Villanueva**, que l'ha cantada ja diverses voltes i ho fa molt bé».

Vicent Lluesa va ser cantor de la *Carxofa* de menut. Més endavant l'ha dirigida. «Entre mon pare i jo l'hem dirigida unes vuitanta voltes. La gravació, per cert, està molt bé. Millor que el directe, perquè hem pogut repetir, ajustar, fins que va quedar tot com tocava. Al directe, els xiquets de vegades fallen. És natural».

Salvador Marí.

Vicent Lluesa està enamorat de la seua festa. Fins i tot ens toca la melodia al piano. «Hi ha altres pobles que canten la *Carxofa*, però, com jo sóc de Silla, em pense que aquesta és la més antiga, l'original. De fet, això s'ha pogut documentar».

Salvador Melo, mestre de Xeresa, ens certifica també l'interès despertat al seu poble. «Hem participat en dues campanyes. No hi ha hagut cap dificultat. Només un senyor que sabia algunes cançons satíriques, amb lletres antifranquistes, que no ho tenia gens clar: 'Encara serà cas que ens tanquen, deia'. Ha estat molt positiu. Hem aprofitat el material en molts sentits.

Hi hem fet jocs, treballs lèxics, comentaris de text. Hi donava molt de peu».

La punta d'un iceberg musical

S'ha fet un tiratge curt dels discos. Un miler d'exemplars per carpeta. «El públic és minoritari —ens diu **Vicent Torrent**—, però ho ha rebut com l'aigua. Inclús hi ha possibilitats de connectar amb una editora americana, la *New Folk Records*. Aquesta classe de documents interessen els afeccionats arreu».

Però els discos només són la part audible pel públic d'una enorme quantitat de material recopilat. Queda, al fons, la possibilitat d'una codificació de la música tradicional valenciana.

«¿Què passarà amb tot açò? No ho sé. Caldria poder trobar un lloc on col·locar-ho ordenadament i poder fer-ho accessible. Potser caldria una institució específica. Al País Valencià no hi ha, de moment, un sol etnomusicòleg. Se n'haurien de formar. Hi ha col·leccions antigues de transcripcions, de **Chavarri**, **Palau**, de **Salvador Giner** —amb gravacions i tot— que també caldria reunir. Amb tot això es podria fer una bona codificació, i després l'estudi. Estem en contacte amb **Josep Crevillé**, de l'Institut Espanol de Musicologia, que ha fet treballs sobre les cançons de batre que afecten el nord del País Valencià, tot comparant-les amb la música àrab. Aquest és un camí, però està molt verd encara».

El cas és que la recerca continua i que milers de cançons que s'haurien perdut per sempre ara sobreviuen, susceptibles d'un futur estudi, en cintes emmagatzemades a caixes i prestatgeries. Per a molts dels improvisats intèrprets la col·laboració ha estat una font d'autoestima. El seu ha deixat de ser un record inútil. Per als alumnes ha estat un descobriment absolutament enriquidor. La utilitat etnològica queda fora de dubte. Els Tallers de Música popular i la Fonoteca de materials han marcat, a més, un model que cal imitar prompte. Igualment útil per replegar rondalles, refranys, costums i rituals, encanteris, endevinalles, lèxic rural i una llista inacabable d'elements de la cultura tradicional. Abans que aquesta no s'acabe definitivament.

També s'ha demostrat que només cal un grapat de gent animosa, que estime aquest país, i el suport de les institucions —què per a això estan— per fer en poc de temps més faena que en dècades. Ara o mai digué el mestre. En tot cas, ells ho han fet ara. □